

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСАНДРА ДОМБРОВСЬКОГО

Відомий історик Олександр Домбровський належить до тієї когорти людей, котрі вимушено покинули Україну. Далеко від рідної землі він разом із колегами-однодумцями працював заради збереження і продовження розвитку традицій української історичної науки, спростування антиукраїнської схеми історичного процесу Центрально-Східної Європи, представлення України міжнародній спільноті. Там, на чужині, О. Домбровський не втратив свій зв'язок із наукою, а навпаки, плідно досліджував актуальні проблеми давньої історії, історіографії, історії релігії та церкви. Будучи дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ), Української Вільної Академії Наук у США (УВАН) та Українського Історичного Товариства (УІТ) О. Домбровський та його соратники продовжували тяглість національного історіографічного процесу, коли історична наука на батьківщині була залежною від компартійного режиму.

Народився О. Домбровський 8 вересня 1914 р. у Львові. Його батько – Михайло Домбровський походив з польської шляхти гербу “Еліта”, яка переселилася із Заходу Речі Посполитої на Поділля у другій половині XVIII століття. До радянсько-польської війни 1920 – 1921 рр. батько вченого М. Домбровський стояв на пропольських позиціях, але під час її перебігу, він мав сутичку з поляками, після якої перейшов на українські позиції й став активним діячем українського громадського життя. Матір – Софія Угрин – теж була польського походження. Її батько був вихідцем із польсько-угорської сім’ї, тому виховував свою доньку на польських культурних традиціях. Після одруження з Михайлом Домбровським вона під впливом чоловіка стала захоплюватися українською культурою, звичаями, традиціями¹.

Коли Олександрові виповнилося чотири роки, батьки навчили його молитися по-польськи, а згодом – по-українськи. Подружжя Домбровських дуже любило співати українські народні пісні. Любов до пісні прищепили вони й єдиному синові. Пізніше О. Домбровський згадував, що одним з основних факторів, який дуже вплинув на нього, була українська пісня і саме вона зробила з нього справжнього українця².

Початкову освіту здобув в українській народній школі ім. Б. Грінченка. Після її закінчення, у 1926 р. він на конкурсній основі вступив до Академічної гімназії у Львові, склавши іспити з релігії, української й німецької мов та математики. Улюбленими предметами Домбровського були історія, література та класичні мови. Латинську

¹ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 1. “Автобіографія О. Домбровського”.

² Там само.

він вивчав 8, грецьку – 4 роки. Менше цікавили гімназиста предмети природничо-математичного циклу. Під час навчання у гімназії Олександр спробував свої сили на літературній ниві – почав писати патріотичні вірші. У шостій класі він показав кілька своїх віршів професорові української мови, дійсному членові НТШ Ярославові Гординському для перегляду й оцінки. Через кілька днів професор повернув вірші й сказав: “Як на твій вік – це добре... працюй над собою і... уважай, що пишеш”³. Вже в 1932 – 1933 рр. у гімназійних повідомленнях з’явилися перші літературні нариси О. Домбровського. Учнем він вступив до організації українського Пласту, симпатизував українським націоналістам. За активну громадську позицію його мали відрахувати з гімназії, але дирекція прийняла рішення видати свідоцтво із “невідповідальною поведінкою”⁴.

У статуті гімназії зазначалося, що її випускники автоматично стають студентами Львівського університету (офіційна тогочасна назва – Університет Яна Казимира), оскільки гімназія була його складовою. У 1934 р. О. Домбровський вступив на гуманістичний факультет Львівського університету. Там тоді викладали переважно польські вчені, серед яких – проф. Константин Хилінський (завідувач катедри античної історії), проф. Станіслав Закшевський (викладав історію Польщі), проф. Емілій Модельський (викладав історію середньовіччя та спеціальні історичні дисципліни)⁵.

Інтерес до давньої історії України в Олександра Домбровського викликали лекції з античної історії України, які читав Костянтин Хилінський. За походженням поляк, він на відміну від інших професорів прихильно ставився до українських студентів. І саме він мав значний вплив на становлення О. Домбровського як історика. Пізніше Олександр Домбровський зазначив: “Це була золота людина з українським серцем”⁶. Але майбутнього дослідника цікавила не тільки історія античної доби, а й історія Польщі, спеціальні історичні дисципліни. Через дискримінаційну політику польського уряду, можливості українських професорів-істориків у Львівському університеті були обмежені. Внаслідок цього студенти не могли отримати достатні знання з історії України, але з цієї ситуації було знайдено вихід. З ініціативи талановитого молодого історика Теофіля Коструби в 1936-37 академічному році при Науковому товаристві ім. Шевченка було

³ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 257.

О. Домбровський. “Спомини”.

⁴ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 1. “Автобіографія О. Домбровського”.

⁵ Архів Г. Клинової, спр. “О. Домбровський”, арк. 1. Лист О. Домбровського до Г. Клинової від 15 листопада 2000 р.

⁶ О. Домбровський. “Семінар історії України при НТШ у тридцятих роках”, *Український Історик*, 1973, ч. 1-2, с. 120.

організовано неофіційний семінар з історії України для українських студентів Львівського університету (офіційна назва – Історично-Джерелознавча комісія НТШ). Ідею підтримав тодішній голова НТШ І. Раковський. Очолив семінар видатний історик І. Крип'якевич, котрий викладав історію козаччини та Хмельниччини. Іншими вченими було підготовлено ряд курсів: М. Андрусак – “Методологія історичних досліджень”, О. Терлецьким – “Історія литовсько-польської доби”, Т. Кострубою – “Історія княжої доби”⁷.

Читання лекцій на семінарі відбувалося один раз в тиждень, увечері, в приміщенні головної читальні бібліотеки НТШ. Було 11 постійних учасників семінару, серед них – А. Антонович, О. Бережницький, О. Домбровський, Г. Книш, О. Матківська, О. Сенів, О. Прицак, Я. Степанюк та інші. О. Домбровський згадував, що на семінарі панувала приязна атмосфера та пошана викладачів, котрі, переобтяжені науковою й педагогічною працею, знаходили час, щоб передати свої знання молодшому поколінню⁸. Викладачі й учасники семінару планували опублікувати “Джерела підручної бібліографії” та “Джерела до історії України” в трьох томах, перший том з витягами про історію України з творів грецьких і римських авторів мав підготувати О. Домбровський, другий том – арабських авторів – О. Прицак, а третій – візантійських авторів – Т. Коструба⁹. Нажаль, семінар діяв лише до червня 1939 р. і цей проєкт не реалізували¹⁰. Олександр Домбровський був обраний секретарем семінару і відповідав за семінарійну книгу “протоколів”, а також підтримував зв'язок з українськими професорами¹¹. З 1937 р. до початку Другої світової війни він був секретарем Джерелознавчої комісії НТШ у Львові. Головою комісії був О. Терлецький, а заступником голови – М. Андрусак. У цьому ж році молодий науковець опублікував “Вступ” до першого повного перекладу Геродотової “Скіфії” українською мовою, який відредагував Т. Коструба.

У студентські роки О. Домбровський разом зі своїми колегами – молодими істориками, часто відвідував засідання комісій Історично-Філософської Секції НТШ, зокрема Комісії з давньої історії України, де познайомився з відомим українським археологом Ярославом Пастернаком, спілкування з яким продовжувалося у 1940 – 1941 рр., коли

⁷ О. Прицак. “Моя українізація і початок наукової праці”, *Вісник УВАН*, ч. 3. Під ред. О. Домбровського. Нью-Йорк, 2004, с. 131.

⁸ О. Домбровський. “Спомини...”, арк. 22.

⁹ О. Домбровський. “Теофіл Коструба – призабутий історик”, *Український Історик*, 2004-2005, ч. 3-4/1, с. 233.

¹⁰ О. Домбровський. “До історії академічно-культурного життя Львова 1930-х років”, *Логос*, 1995, ч. 1-4, с. 183.

¹¹ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 2. “Автобіографія О. Домбровського”.

вчений очолював катедру археології у Львівському університеті. Пізніше контакти відновилися в еміграції, на американському континенті. Багато часу молодий історик проводив у кабінеті Я. Пастернака, де вів із ним бесіди з професійної тематики. Я. Пастернак познайомив його з технологією археологічних розкопок і планував запросити до наукової експедиції. Однак Друга світова війна перешкодила здійсненню цих плянів. Пізніше, перебуваючи в еміграції, науковці листувалися і продовжили започатковані на батьківщині дискусії щодо територіальної прабатьківщини слов'ян, етногенезу українського народу тощо¹². Саме Т. Коструба, І. Крип'якевич, Я. Пастернак стали зразком науковості для молодого вченого, який часто радився з ними стосовно наукових питань і одержував докладні консультації.

31 травня 1939 р. О. Домбровський закінчив навчання в університеті й отримав диплом магістра історії, захистивши магістерську працю про скітів, склавши іспити з методики історичних досліджень, з давньої, середньовічної та новітньої історії, основ філософічних наук і з поглибленого вивчення давньої історії¹³. Він залишився працювати старшим асистентом-волонтарієм на кафедрі античної історії під керівництвом К. Хилінського, котрий оцінив здібності молодого вченого. Пізніше О. Домбровський став докторантом alma mater із правом отримання докторської стипендії. Плянувалося, що він разом з молодим істориком-українцем Микитою Думкою буде працювати у Віленському університеті. Та невдовзі, з початком Другої світової війни, змінилася політична ситуація і з нею – особисте життя тисяч людей: землі Галичини увійшли до складу СРСР. Ректором Львівського університету було призначено відомого українського історика Михайла Марченка, катедру історії України очолив Іван Крип'якевич. Молодий дослідник залишився працювати в університеті, спочатку – під безпосереднім керівництвом І. Крип'якевича на кафедрі історії України, а згодом – на кафедрі античної історії під керівництвом М. Думки, де підготував ряд доповідей про Північне Причорномор'я античної доби й античну історіографію¹⁴.

У вересні 1939 р. розпочався процес реорганізації Львівського університету на радянський лад, відтоді він став називатися університетом ім. І. Франка. Кардинальні зміни торкнулися роботи професорсько-викладацького складу, підбір якого мав завершитися у січні-лютому 1940 р. На цей період О. Домбровський влаштувався на

¹² О. Домбровський. “Декілька недрукованих листів проф. Я. Пастернака”, О. Домбровський. *Студії з ранньої історії України*. Львів; Нью-Йорк, 1998, с. 325.

¹³ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 1. “Dyplom Magistra Filozofii, Oleksander Wolodymerz Dombrowski”.

¹⁴ Л. Винар. “Життєвий і творчий шлях О. Домбровського”, О. Домбровський. *Студії з ранньої історії України*. Львів; Нью-Йорк, 1998, с. 6.

посаду вчителя української мови в єврейській жіночій гімназії. Однак тут він попрацював недовго, бо за порадою свого давнього знайомого В. Заїкина погодився стати лектором української мови на агрономічному й лісовому відділеннях Львівського політехнічного інституту¹⁵.

8 травня 1940 р. сталася важлива подія в особистому житті молодого вченого – він одружився зі Стефанією Стангрет¹⁶, з якою прожив багато щасливих років і виховав трьох синів – Андрія, Святослава та Володимира.

З початком радянсько-німецької війни Львівський політехнічний інститут та Львівський університет ім. І. Франка були закриті, О. Домбровський змушений був шукати нове місце роботи. 1 серпня 1941 р. вчений отримав посаду провідного бібліотекаря Міського архіву Львова, який відновив свою діяльність за наказом німецької влади. Німецьке керівництво запропонувало вченому написати історію східних готів, щоб таким чином довести свої історичні претензії на землі України. Це не влаштовувало науковця і він звільнився з роботи¹⁷.

На початковому етапі війни, коли здавалося, що українці частково зможуть займатись культурно-освітньою діяльністю, мовознавець проф. Василь Сімович звернувся до О. Домбровського з пропозицією написати шкільний підручник з античної історії, але і цьому задуму не судилося здійснитися¹⁸. В той же час О. Домбровський не відмовився від думки одержати докторат. Однією з можливостей було одержання докторату в Українському Вільному Університеті у Празі. Для цього треба було записатися на один семестр на Філософічний факультет із зарахуванням семестрів, прослуханих у Львівському університеті. Необхідно було скласти іспит з філософії й головного предмету та захистити докторську дисертацію¹⁹. У вченого також була можливість одержати докторат у Празькому Карловому університеті.

За порадою відомих українських учених Вадима Щербаківського та Дмитра Дорошенка О. Домбровський у травні 1943 р. став студентом УВУ²⁰. Колегія Професорів Філософічного факультету УВУ 2 липня того ж року ухвалила зарахувати до студій сім семестрів,

¹⁵ О. Домбровський. "Спомини...", арк. 45.

¹⁶ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. "Особисті документи", арк. 1. "Посвідка про шлюб".

¹⁷ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. "Особисті документи", арк. 1. "Bestatigung, 21.I.1942".

¹⁸ Л. Винар. "Життєвий і творчий шлях О. Домбровського...", с. 6.

¹⁹ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. "Листування", арк. 1. "Лист з деканату Філософічного факультету УВУ від 8 грудня 1942 р."

²⁰ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. "Особисті документи", арк. 1. "Виказ викладів, на які записаний як звичайний слухач Олександр Домбровський. 3 травня 1943 р."

прослуханих О. Домбровським на Гуманістичному факультеті Львівського університету²¹. В УВУ він слухав курси Д. Дорошенка “Історія Гетьманщини у XVIII столітті”, І. Мірчука “Іммануїл Кант, його життя та філософія”, В. Щербаківського “Мистецтво скитів та мистецтво грецьких колоній на Україні” і Ф. Слюсаренка “Літературні джерела до грецької історії”²². Після захисту докторської дисертації “Похід Дарія на скитів”, яку рецензували Д. Дорошенко та Ф. Слюсаренко, 9 липня 1943 р. О. Домбровський був “промований доктором філософії”²³ і одержав відповідний диплом за підписами ректора УВУ І. Борковського, декана Філософічного факультету Д. Дорошенка та професора античної історії Ф. Слюсаренка²⁴.

Перебуваючи в Празі, молодий дослідник часто відвідував засідання Українського історично-філологічного товариства та музею Визвольної боротьби, де познайомився з майбутнім відомим істориком Марком Антоновичем і його батьком Дмитром. Повернувшись до Львова, О. Домбровський влаштувався на роботу в освітньо-культурний відділ Українського Центрального Комітету на посаду референта культури та шкільництва²⁵. Очолював відділ географ проф. Володимир Кубійович, а його заступником був Кость Паньківський.

Із закінченням Другої світової війни О. Домбровський, як і багато інших українців, не бачив перспективи залишатися у радянському Львові. З огляду на це, на початку червня 1945 р., він вирішив емігрувати на Захід. Поштовхом до цього вчинку, як зазначив учений, стала розмова з відомим істориком Іваном Крип'якевичем. Під час їхньої останньої зустрічі видатний вчений сказав своєму учневі: “Ви ще молоді... виїжджайте на Захід і робіть там те, чого ми тут не зможемо зробити, а я старий залишаюся, бо ж хтось мусить вдержати стан українського посідання у Львові...”²⁶.

Від лютого 1946 р. до 1949 р. О. Домбровський з родиною мешкав у таборі для переміщених осіб в Майнц-Кастелі, де вивчав бібліотечну справу²⁷, а потім викладав у місцевій гімназії історію та латину в 7-8 класах²⁸. У 1946 р. ректорат університету ім. Йоганна Гутенберга

²¹ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 2. “Nos Rektor et Decanus Collegii Professorum”.

²² Там само, арк. 1.

²³ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 1. “Деканат Філософічного факультету. Посвідчення від 9 липня 1943 р.”.

²⁴ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 1. “Q.F.F.Q.S. Universitas Ukrainensis Libera Pragensis”.

²⁵ “Автобіографія О. Домбровського...”, арк. 5.

²⁶ О. Домбровський. “До історії української науки під час Другої світової війни”, *Український Історик*, 1975, ч. 1-2, с. 102.

²⁷ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 1. “Frontier Card / United States Military Government of Germany Greater Hesse”.

²⁸ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 1.

в місті Майнці запропонував О. Домбровському посаду викладача, але він відмовився, бо як і багато його колег, сподівався виїхати з Європи. Пізніше, цю відмову О. Домбровський вважав однією із головних помилок, яку він зробив у житті²⁹.

З початком виїзду українців до США у 1949 р. вчений опинився в Нью-Йорку, де мешкає і донині. Тут він намагався підтвердити європейські дипломи, прослухавши курси з американської історії, економіки та географії, а також з методики викладання соціологічних предметів, історії, основних вимог і проблем педагогіки³⁰ та одержав право викладання німецької мови, латини та соціологічних курсів у американських гімназіях³¹.

На відміну від таборового періоду української еміграційної науки (1945 – 1952 рр.) друга половина 50-х та 60-ті рр. ознаменувалися новітніми цінностями та орієнтирами, інтелектуальними впливами і настроями в європейській та світовій історичній думці. В таких умовах продовжив свою наукову діяльність О. Домбровський. Вчений був активним членом НТШ, а з 1963 р. став дійсним членом товариства. У 1950 – 1952 рр. О. Домбровський разом з іншими науковими діячами М. Вавриком, М. Войнаром, К. Кисілевським, П. Ковалевим, Г. Лужницьким, В. Січинським, І. Станкевичем, В. Шугаєвським, В. Чапленком та В. Ленциком брав участь у наукових засіданнях НТШ в Нью-Йорку. Їх доповіді були присвячені давній історії України та антинорманській теорії³². Головою цих засідань був відомий історик права та церкви Микола Чубатий, котрий був ініціатором відродження НТШ, а з другої половини 1949 р. очолював товариство в США. У 1950 р. О. Домбровський виголосив першу доповідь “Загальна характеристика “Скитії” Геродота”, текст якої був підготовлений у Німеччині. Тези доповіді були опубліковані в збірнику “Матеріали Історично-Філософської секції Наукового товариства ім. Шевченка”³³.

У 1978 р. НТШ в Америці відсвяткувало своє 30-річчя. З цієї нагоди з 24 по 26 листопада в Нью-Йорку відбувся науковий конгрес

“Certificate, International Refugee Organization Area # 1 DPAssembly Center W-126”.

²⁹ О. Домбровський. “Спомини...”, арк. 123.

³⁰ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 1. “Bureau of Teacher Education Certification of the University of State of New York”.

³¹ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 1. “Extension of Certificate. The University of State of New York”.

³² О. Домбровський. “Розвиток грушевськознавства й УІТ”, *М. Грушевський: Збірник наукових праць і матеріалів Ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження М. Грушевського*. Львів, 1994, с. 349.

³³ О. Dombrowskyj. “The General Characteristics of the Scythia of Herodotus”, *Proceedings, Historical-Philosophical Section, Shevchenko Scientific Society. New-York; Paris, 1951, vol. 1, p. 48-51.*

товариства, який проходив у двох сесіях англійською й українською мовами. О. Домбровський був його учасником, керував Історичною сесією, а також виступив з доповіддю “Ранньоісторичні етапи культурного процесу на землях України”. В секції виступали з доповідями В. Ленчик, В. Шандор, М. Андрусак і С. Волянський³⁴. У 1987 р. НТШ в Америці організувало цикл доповідей на тему “Раннє християнство в Україні”. В рамках згаданого циклу 17 листопада О. Домбровський говорив на тему “Еволюційні процеси на території України, як передвісник християнзму”. З нагоди 1000-ліття хрещення України члени Історично-філософичної секції НТШ в Америці провели з 23 по 25 жовтня у Філадельфії наукову конференцію на тему “Тисяча років українського християнства і культури”. О. Домбровський виголосив доповідь “Ранні етапи християнізації Руси-України”³⁵.

21 жовтня 1989 р. сталася важлива подія в науковому житті Львова – відбулися Установчі збори НТШ, які проголосили відновлення діяльності товариства. З відродженням НТШ в Україні вчений встановив з ним міцні зв’язки, ставши на захист прав та майнових інтересів товариства на сторінках преси. На сторінках видань НТШ він опублікував замітки про розвиток “Українського Історика”, діяльність УВАН, відомого українського мовознавця, дійсного члена НТШ 30-40 років ХІХ ст. Василя Сімовича, історика й теолога Теофіла Кострубу, спогади про родину Рудницьких³⁶.

У 1998 р. НТШ в Україні та УІТ вшанували свого дійсного члена О. Домбровського і напередодні його 85-річчя видали збірник праць “Студії з ранньої історії України”³⁷. У цій книжці вперше зібрано і впорядковано (згідно з побажанням автора) найважливіші праці останніх десятиліть. Збірник складається із 33 статей, які згруповано у три розділи: І. “Рання історія України”, ІІ. “Новітня історія України: події, особи, інституції”, ІІІ. “Дискусійні статті та дослідження”. Опубліковані в книзі статті переважно були недоступні українським матеріковим дослідникам, оскільки друкувалися у різний час за кордоном, часто в рідкісних періодичних та серійних виданнях.

³⁴ “Хроніка”, *Український Історик*, 1978, ч. 4, с. 137.

³⁵ “Хроніка”, *Український Історик*, 1987, ч. 1-4, с. 214.

³⁶ О. Домбровський. “Тридцятиліття “Українського історика”, *Вісник НТШ*, 1994, весна-літо, ч. 8-9, с. 8-9. Його ж. “УВАН на новому етапі діяльності”, *Вісник НТШ*, 1997, весна-літо, ч. 19-20, с. 25-26. Його ж. “Діяльність Василя Сімовича в Науковому Товаристві ім. Шевченка”, *Вісник НТШ*, 1994, весна-літо, ч. 8-9, с. 14-15. Його ж. “Теофіл Коструба – людина – історик – енциклопедист”, *Вісник НТШ*, 1995, весна-літо, ч. 29, с. 38-41. Його ж. “Окрушини зі споминів про родину Рудницьких”, *Вісник НТШ*, 2003, весна-літо, ч. 8-9, с. 8-9.

³⁷ О. Домбровський. *Студії з ранньої історії України: Збірник праць*. Львів; Нью-Йорк, 1998, 532 с.

Наприкінці 2000 р. Президія НТШ у Львові нагородила О. Домбровського найвищою відзнакою – медаллю Михайла Грушевського за вагомий вклад у дослідження історії України, зокрема давньої, історіографії, джерелознавства, грушевськознавства³⁸.

О. Домбровський є активним членом Української Вільної Академії Наук у США, з 1966 р. будучи її дійсним членом. Першу свою доповідь в УВАН на тему “Гене́за географічного поняття Скитії в античному світі” О. Домбровський виголосив 27 грудня 1953 р. Пізніше вона була опублікована на сторінках “Анналів”³⁹. У 1954 р. в УВАН за ініціативою О. Домбровського було створено нову секцію – Античної історії. 18 грудня цього року відбулося її перше засідання, на якому було обрано голову – відомого історика, дослідника пам’яток Північного Причорномор’я А. Коцевалова, а секретарем – О. Домбровського⁴⁰. Це дало вченому, як він пізніше зазначив, “можливість і вільну руку до діяльності на його ділянці, на терені УВАН”⁴¹. Тут він співпрацював з А. Коцеваловим, Д. Чижевським, Л. Чикаленком, Т. Іванівською, Н. Кордиш-Головко та ін. Порівняно з іншими секціями академії (Мовознавчою, Літературознавчою, Історичною), за кількістю засідань секція Античної історії в той час була найбільш дієвою. Діапазон досліджень секції, на думку її керівника, був дуже широкий тому, що він охоплював не лише проблеми давньої історії, а й археології⁴². На засіданнях секції Античної історії О. Домбровський виступав з такими доповідями: “Процес духовности античного жидівства” (26.02.1955 р.), “М. Ростовцев як дослідник античної України з історичної точки погляду” (24.04.1955 р.), “Відгуки Трипільської культури в Геродотовій Скитії” (16.02.1957 р.), “Античні коріння візантійської культури VI-VII ст.” (02.03.1958 р.), “Соціологічні проблеми античної історії України” (05.04.1959 р.), “Кіммерійці в книзі “Гене́зис”, в асирійських написах і у Геродота” (17.01.1960) та ін. Отже, прочитані на наукових засіданнях доповіді свідчать про те, що головну тематику досліджень складали питання з давньої історії та археології, хоча й обговорювалися питання з античної історіографії й географії, античного Сходу, історії та культури Стародав-

³⁸ А. Атаманенко. “Олександр Домбровський – лавреат медалі М. Грушевського”, *Український Історик*, 2000, ч. 4, с. 171.

³⁹ *Бюлетень Української Вільної Академії Наук у США*, 1952, грудень, № 6, арк. 6.

⁴⁰ *Бюлетень Української Вільної Академії Наук у США*, 1955, січень, № 12, арк. 10.

⁴¹ О. Домбровський. “До історії відносин між УВАН, УІТ та НТШ”, *Вісті УВАН*, ч. 2. Під ред. О. Домбровського. Нью-Йорк, 2000, с. 33.

⁴² О. Домбровський. “Секція Античної історії УВАН”, *Українська Вільна Академія Наук: Ювілейне видання, присвячене двадцятиліттю діяльності (1945 – 1965)*. Нью-Йорк, 1967, с. 33.

ньої Греції і Риму. 26 лютого 1960 р. несподівано помер голова секції Античної історії А. Коцевалов. У зв'язку з цим 31 грудня відбулася конференція дійсних членів УВАН у США, на якій було затверджено О. Домбровського керівником секції, яку він очолює і донині⁴³. Одночасно О. Домбровський був членом комісії з вивчення українсько-єврейських відносин, яка була структурним підрозділом УВАН. Тут О. Домбровський співпрацював з А. Берльштейном, І. Замшею, К. Паньківським, Л. Чикаленком. Головою комісії був Я. Чиж, заступником – Й. Ліхтен, а О. Домбровський – секретарем.

Багато зусиль доклав О. Домбровський для розвитку академічних видань – він став редактором чотирьох випусків “Вістей УВАН” (Нью-Йорк, 1970, 2000, 2004, 2007), а також після смерті Л. Соневицького підготував до видання ювілейний збірник “Українська Вільна Академія Наук, 1945 – 1965” (Нью-Йорк, 1967), присвячений двадцятиліттю академії. У наукових збірниках УВАН вчений опублікував наукові статті, які стали важливою складовою української історичної науки. 31 жовтня 2004 р. члени Історичної секції УВАН провели ювілейну конференцію, якою вшанували 90-ліття О. Домбровського. В її роботі брали участь Президент Академії проф. О. Біланюк, голова Історичної секції проф. Л. Винар, науковий секретар УВАН проф. Є. Федоренко, голова Літературознавчої секції проф. А. Гумецька. На конференції нагородили ювіляра почесною грамотою УВАН за багаторічний внесок у розбудову академії та української історичної науки.

У першій половині 60-х рр. ХХ ст. свою діяльність О. Домбровський пов'язав із журналом українських вчених в еміграції “Український Історик” та становленням нової наукової установи – Українського Історичного Товариства. Вчений належить до співзасновників товариства та активних співробітників журналу, у редколегії якого він працює з 1964 р., з 1985 р. відповідаючи за публікації з давньої історії України та історії релігійних рухів. О. Домбровський доклав чимало зусиль для розвитку та розбудови журналу і Товариства та нині є Почесним членом останнього⁴⁴. Він належав до тих ідеалістів, котрі беззастережно підтримали ідею Л. Винара щодо видання українського фахового історичного періодика в діаспорі й робили все можливе для його розвитку. О. Домбровський разом із Л. Винарем, П. Ісаївим, І. Каменецьким та В. Кисілевським увійшов до першої Статутової комісії УІТ⁴⁵. Вже в 1967 р. Управа УІТ і Редакційна колегія “Українського Історика” висловили подяку вченому за плідну й віддану працю

⁴³ *Бюлетень Української Вільної Академії Наук у США*, 1960, грудень, № 22, арк. 31.

⁴⁴ Архів УІТ, ф. О. Домбровського, спр. “Особисті документи”, арк. 1. “Грамота Почесного члена Українського Історичного Товариства”.

⁴⁵ Архів УІТ, ф. “Обіжники”, арк. 1. “Обіжний лист УІТ від 1 грудня 1965 р.”.

для поширення журналу⁴⁶. У 1981 р. під час виборів до нової Управи УІТ О. Домбровського обрано генеральним секретарем-скарбником товариства. Вчений організував й очолив осередок і представництво “Українського Історика” та УІТ в Нью-Йорку, а також керував нью-йоркським архівом Товариства.

У 1966 р. УІТ розпочало систематичне вивчення творчої спадщини видатного історика М. Грушевського та його громадсько-політичної діяльності. Це було зумовлено тим, що в умовах фальсифікації совєтської історичної науки постать М. Грушевського була вимушено забута на його Батьківщині, а в оцінці його діяльності та наукової спадщини спостерігалися деякі невиважені підходи. Крім того, задум започаткувати неупереджене систематичне дослідження життя та діяльності М. Грушевського, за словами Л. Винара, був викликаний байдужістю до цієї справи як в НТШ, так і в УВАН⁴⁷. Товариство самостійно та у співпраці з іншими науковими установами організувало ряд ювілейних наукових конференцій, присвячених річницям від дня народження М. Грушевського. Активним учасником цих конференцій був і О. Домбровський.

Співпрацюючи в УІТ, О. Домбровський брав участь у різноманітних наукових конференціях, зокрема на пошану відомого історика О. Оглоблина, де виголосив доповіді: “О. Оглоблин і Українське історичне товариство” (18.11.1989 р.) та “Церковна тематика в історичних дослідженнях О. Оглоблина” (25.09.1994 р.). Загалом членами УІТ було організовано та проведено велику кількість конференцій, присвячених актуальним проблемам, зокрема періодизації та термінології історії України, походження Київської Русі, 1000-ліття хрещення Русі-України тощо. О. Домбровський як секретар-скарбник УІТ брав участь у ювілейних конференціях з нагоди 30-ти, 35-ти, 40-ліття Товариства, а також 10-ти, 15-ти, 30-ти та 40-річчя журналу “Український Історик”. Ці заходи проводилися для того, щоб показати громадськості результати праці, проаналізувати позитивні та негативні моменти в роботі, а також зберегти інформацію про Товариство та журнал для наступних поколінь.

До важливих напрямів у функціонуванні УІТ належить видавнича діяльність, яка сприяє розвитку історичної науки. О. Домбровський, як член УІТ, брав участь у підготовці видань Товариства. У 1981 р. під грифом УІТ вийшов з друку перший атлас історії України, робота над яким тривала довгий час. О. Домбровський був одним із консультантів (разом із О. Оглоблином, М. Антоновичем, М. Жданом, Л. Шанковським та Н. Кордиш-Головко). Атлас складається із 43 кольо-

⁴⁶ “Бюлетень УІТ. Січень 1967”, *Матеріали до історії Українського Історичного Товариства*. Ред. А. Атаманенко. Нью-Йорк; Острог, 2006, с. 36.

⁴⁷ Л. Винар. “Як я став грушевськознавцем”, *М. Грушевський: історик і будівничий нації (Статті і матеріали)*. Київ, 1995, с. 13.

рових карт та супровідного тексту (всього 90 сторінок), де тематично представлено усі періоди історії України. У цьому ж році було видано працю члена УІТ С. Мішка “Нарис ранньої історії Руси-України”⁴⁸, в якій порушено проблеми походження та етногенези українського народу. Робота опублікована на прохання дітей С. Мішка, за редакцією і з доповненням О. Домбровського. За редакцією О. Домбровського вийшли XVIII (1981 р.) і XXXIV (1997 р., до редколегії входили також М. Брайчевський, І. Гирич, О. Сидоренко) томи журналу “Український Історик”, які присвячені ювілеям його засновника та незмінного редактора – Л. Винара. У 2000 р. О. Домбровський разом з М. Брайчевським та І. Гиричем став редактором збірника наукових праць на пошану Л. Винара “На службі Клію”⁴⁹.

Наслідком співпраці О. Домбровського у вищезазначених установах став величезний науковий доробок, жанрова палітра якого широка, об’ємна та різноманітна, бо охоплює історичні статті та розвідки, монографічні дослідження, історіографічні огляди й історіософські студії, чисельні рецензії, передмови, портрети і есе про визначних людей, спогади, наукові коментарі.

Давня історія України є провідним напрямом у науковій творчості О. Домбровського. Про події цього періоду історії України дізнаємося з археологічних та наративних джерел, зокрема творів старогрецьких і східних авторів, етнографічного матеріалу тощо. Водночас дослідження, у яких вичерпно були б охоплені різні типи і види матеріалів та подана реконструкція на їх основі етнокультурних, соціально-економічних і суспільно-політичних явищ давньої історії, ще досить рідкісні. Археологічні розкопки і певні узагальнення стосовно цієї доби тривають ще й досі. Власне у такому контексті з’явилися праці О. Домбровського з давньої історії України, яких у його творчому доробку найбільше. Справедливим є твердження відомого львівського дослідника О. Купчинського про те, що поштовхом до вивчення давньої історії для О. Домбровського були не тільки актуальність проблематики – з усіх періодів історії України найдавніша, так звана докиївська доба, найменш опрацьована, а й наявність “звичайної схеми” східноєвропейської історії, поширеної в Радянському Союзі, згідно з якою спадкоємицею Київської Руси була російська держава, а також глибокий патріотизм та почуття обов’язку (такі рідкісні в сучасній українській науці!)⁵⁰.

⁴⁸ С. Мішко. *Нарис ранньої історії Руси-України*. Зредагував і доповнив О. Домбровський. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1981, 226 с.

⁴⁹ *На службі Клію. Збірник наукових праць на пошану Л. Винара з нагоди 50-ліття його діяльності*. Головні редактори: М. Брайчевський, О. Домбровський, І. Гирич. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000, с. 53-62.

⁵⁰ О. Купчинський. “З історіософії ранньої історії України О. Домбровського”, О. Домбровський. *Студії з ранньої історії України*. Львів; Нью-Йорк,

***

Майже всі наукові праці вченого написано на зарубіжжі, тому працювати з найновішими джерелами він не мав можливості, але досконале знання грецької, латинської та німецької мов дозволило йому використати велику кількість описових, переважно античних, джерел для висвітлення дискусійних питань із давньої історії України. Про своє зацікавлення саме цим періодом О. Домбровський писав: “Територія України викликає особливе зацікавлення до студій над пра-й ранньоісторичним минулим, перш за все, в етногенетичному аспекті, тому що даний терен із своєю специфікою схрещування культур, а даліше зі своїми антропогеографічними, соціально-економічними, культурними й геополітичними факторами являє собою класичний зразок прадавніх коренів автохтонізму...”⁵¹.

Методологія досліджень О. Домбровського ґрунтується на позитивізмі. Для визначення основних “складових частин” історичного процесу він опрацював найдавніші писемні джерела. Учений докладно проаналізував твори грецьких істориків – Геродота, Фукідіда, Страбона, Полібія, порівняв їх зміст та інтерпретацію подій. Для об’єктивної оцінки праць і визначення стану розвитку грецької історіографії О. Домбровський звернувся до грецьких логографів (усні джерела), що ґрунтуються на мітологічно-фольклорних оповідях. Порівнявши праці грецьких істориків з усними джерелами, вчений зазначив, що Геродот, хоча й писав прагматичну історію, проте й не позбавився впливів логографів⁵².

У своїх студіях із вищевказаної проблематики вчений дотримувався історичної схеми М. Грушевського – тобто розділяв думку про безперервність і нерозривність українського історичного процесу від давньої доби до нового періоду історії України, який охоплював державні й недержавні етапи. Відстоюючи її, О. Домбровський присвятив цілу низку досліджень питанням походження Київської Русі, спростовуючи концепції “спільної колиски трьох братів – слов’янських народів”, де домінуючим був “старший брат” – російський народ. Його історіософія базується на важливих постулатах: український народ мав власну історію, є автохтоном на своїй землі, початки якого – в хліборобському населенні Подніпров’я і прилеглих до нього територій, від часу трипільської культури. Прихід і перебування на українських землях, які включають найдавнішу праатьківщину слов’ян, номадних елементів, часами призводить до господарського і культурного синкретизму з праслов’янським автохтонними насе-

---

1998, с. 11.

⁵¹ О. Домбровський. “Рання історія Русі-України на сучасному етапі дослідів”, *Український Історик*, 1978, ч. 4, с. 8.

⁵² О. Домбровський. “Геродотова Скитія”, *Український Історик*, 1988, ч. 1-4, с. 117.

ленням України, на який є відчутним також вплив античної культури⁵³. Основою студій О. Домбровського є народ і територія (для пізніших часів – держава). Вони сприймаються дослідником як повноцінний об'єкт дослідження в контексті загальносвітових історичних процесів.

Велику увагу О. Домбровський приділив розв'язанню проблеми етногенезу українського народу. В історичній науці це питання є одним із ключових і його вирішення дає змогу з'ясувати ареал зародження етносу, джерела його культури, мови, особливості свідомості, тобто саме ті глибинні чинники, без яких неможливо уявити рух народу в просторі та часі. В концепції антиподних зіставлень О. Домбровського закладено певне обґрунтування умов розвитку давньої України як порівняно стабільної у природно-географічному пляні території у Східній Європі. Це, як зауважив дослідник, відіграло важливу роль у етногенетичному процесі русько-української спільноти⁵⁴.

В запропонованій О. Домбровським схемі періодизації давньої історії України велика увага приділяється етнопереселенським рухам на території Євразії, формуванню культури в результаті взаємодії різних чинників. У полі зору вченого перебувала проблема витоків українського народу. О. Домбровський вважав, що енеоліт – Трипілля – можна цілком певно прийняти за точку наукового опертя в аспекті прарусько-українського автохтонізму та етногенетичного процесу⁵⁵. Вивчав вчений і проблеми історії раннього залізного віку.

Важливе місце у науковій творчості О. Домбровського посідало дослідження Скитії та однойменного твору Геродота. Саме скитам та їх державному утворенню Скитії присвячено найбільшу кількість праць⁵⁶. Ще під час Другої світової війни О. Домбровський зробив власний переклад твору українською мовою (нещодавно опублікований переклад четвертої книги⁵⁷), а також підготував вибірку античних

⁵³ О. Домбровський. “Географічний фактор в ранньоісторичній схемі історії України-Руси М. Грушевського”, *Український Історик*, 1984, ч. 1-4, с. 103.

⁵⁴ О. Домбровський. “Антиподи ранньоісторичних процесів Євразії”, О. Домбровський. *Студії з ранньої історії України*. Львів; Нью-Йорк, 1998, с. 93.

⁵⁵ О. Домбровський. “Ранньоісторичні передумови постановки Київської Руси”, *Український Історик*, 1977, ч. 1-2, с. 11.

⁵⁶ О. Домбровський. “Геродотова Скитія”, *Український Історик*, 1988, ч. 1-4, с. 106-118. Його ж. “Геродотова Скитія в “Історії України-Руси” М. Грушевського”, *Український Історик*, 1968, ч. 1-4, с. 60-68. Його ж. “Геродотова Скитія у світлі палео-соціологічних дослідів”, *Науковий збірник УВАН на пошану О. Оглоблина*. Нью-Йорк, 1977, с. 237-256. Його ж. “До проблеми фольклору Геродотової Скитії”, *Записки НТШ*, 1963, т. 177, с. 133-147. Його ж. “Herodotus and Hippocrates of the Anthropology of the Scythians”, *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences*. 1962-1963, vol. X, № 1, 2, p. 85-91 та ін.

⁵⁷ О. Домбровський. “Геродот. Четверта книга – Скитія”, *Український Істо-*

джерел до історії України.

Значну увагу О. Домбровський приділив проблемі сарматів та їх державному утворенню – Сарматії. Дослідник назвав ці племена подвійною назвою “савромати – сармати”, при цьому зазначивши, що обидві назви належать до однієї іраномовної етнічної групи – савромати – із старшої доби, сармати – в римських джерелах, хоча були спроби в науці відрізнати савроматів від сарматів⁵⁸. Торкнувся вчений господарства, занять й відносин сарматів із сусідніми племенами.

Не менш вагому роллю у науковому доробку О. Домбровського відведено проблемі антів (антському союзу племен). Це питання дослідник порушив у наступних працях: “Проблема антів на сучасному етапі ранньоісторичних дослідів”, “Проблема антів у Грушевського”, дискусійній статті “Невдала гіпотеза про походження антів”⁵⁹ тощо. Антську проблему, на думку вченого, потрібно розглядати в контексті пра- і ранньоісторичного процесу на території України, “бо інакше затрачаємо історичну перспективу (пізнання) ...головних історичних факторів – часу, простору та діючої у них людини, як індивідуального, так і колективного масштабу, а разом з тим і можливість розглянути і належно оцінити даний ранньоісторичний феномен...”⁶⁰. За оцінкою вченого, антське племінне об’єднання доречно вважати своєрідним політико-державним союзом, увертюрою до історично-легітимної, повноправної й на той час завершеної державної організації – Київська Русь⁶¹. Дослідник в об’єднанні антів вбачав протодержаву, яка заклала підґрунтя для виникнення державного утворення – Київська Русь, тому що племена антів вже були об’єднані у шість військово-політичних союзів федеративного характеру, на чолі з правителем.

Наголошуючи на особливій ролі антських племен у формуванні ядра Київської Русі, О. Домбровський порушив питання території їх проживання. Вчений локалізував її на південному заході – до Дністра й гирла Дунаю, сході – до областей Дону, півдні – до чорноморського побережжя між Дніпром і Дунаєм... Межа розселення антів на півночі не відома, і відповідно дослідник припускав, що до складу ант-

---

рик, 2003, ч. 1-5, с. 350-386.

⁵⁸ О. Домбровський. “Ранньоісторичні передумови постання Київської Руси...”, с. 16.

⁵⁹ О. Домбровський. “Проблема антів на сучасному етапі ранньоісторичних дослідів”, *Український Історик*, 1985, ч. 1-4, с. 9-33. Його ж. “Проблема антів у Грушевського”, *Український Історик*, 1991 – 1992, ч. 3-4/1-2, с. 218-229. Його ж. “Невдала гіпотеза про походження антів”, *Український Історик*, 1981, ч. 1-4, с. 200-204.

⁶⁰ О. Домбровський. “Проблема антів на сучасному етапі ранньоісторичних дослідів...”, с. 10.

⁶¹ О. Домбровський. “До питання схеми ранньої історії України”, *Українська історична наука на порозі XXI століття*. Чернівці, 2001, т. 1, с. 51.

ського союзу входив древній Київ на автономних правах зі своїм правителем. Це дало йому підстави стверджувати, що землі Середнього Подніпров'я, Побужжя, Подністров'я і Прикарпаття були ареалом проживання антів, на яких пізніше виникло державне утворення – Київська Русь⁶². Подібної думки притримувався відомий український історик М. Брайчевський, який зазначив, що на місці давнього антського союзу виникли нові політично-державні утворення Куявія, Славія, Артанія, які пізніше, у XI ст. об'єдналися в повновартісну державну організацію – Київську Русь⁶³. Студіюючи історію антів, О. Домбровський розглянув та порівняв різні версії тлумачень та інтерпретацій цього явища в українській історіографії (праці М. Грушевського, М. Брайчевського та Я. Пастернака) та російській і радянській історіографії (праці Б. Грекова, П. Третьякова, М. Тихомирова, Б. Рибаківа).

О. Домбровський належить до прихильників державницького напрямку в історіографії. Свою концепцію він назвав новим варіантом неоантиноманізму – автохтонно-антського походження Київської Русі⁶⁴. У творчості вчений дотримувався та доповнював схему історії Східної Європи М. Грушевського. Відповідно, вчений запропонував свій варіант схеми давньої історії України, яка в певних аспектах уточнювала схему М. Грушевського, котрий вважав, що український історичний процес починається з антів і з цього часу є безперервний, хоча й охоплював державні й недержавні періоди. У своїй схемі нерозривність українського історичного процесу О. Домбровський виводив від енеоліту, а саме від трипільської культури, населення якої займалось хліборобством і вело осілий спосіб життя. Він бачив у трипільцях предків нашого народу. Однак постійні набіги кочовиків зі сходу змінювали назви корінних жителів, тому спочатку в історії вони виступають під назвою кіммерійців, скитів, а пізніше сарматів. Заслугою О. Домбровського є те, що проблеми давньої історії України (контакти населення українських земель із Грецією, роль місцевого населення епохи енеоліту – скитів, сарматів та ін.) він розглянув у загальнослов'янському та європейському історичних контекстах. Своїми дослідженнями вчений з одного боку, поглибив окремі положення етногенезу, а з іншого – на основі різних паралелей та історіографічних узагальнень з питань давньої історії Європи, Азії різнобічно порівняв і пов'язав розвиток історичного минулого давньої України з європейською та світовою історією.

⁶² О. Домбровський. “Рання історія Руси-України на сучасному етапі дослідів...”, с. 28.

⁶³ М. Брайчевський. “Походження Русі”, *Вибрані твори*. Нью-Йорк; Київ: Видавничий дім “KM Academia”, 2002, с. 329.

⁶⁴ О. Домбровський. “Рання історія Руси-України на сучасному етапі дослідів...”, с. 38.

Важливу роль у науковій творчості О. Домбровського, починаючи з кінця 50-х років ХХ ст., відіграла розробка різноманітних історіографічних сюжетів. Серед них помітне місце посідало вивчення персоналіїної тематики, зокрема діяльності відомих науковців, істориків та археологів. Праця над персоналіїною проблематикою давала вченому можливість через висвітлення діяльності окремих особистостей іти до осмислення загальнонаукових процесів. Неабияке місце у творчості О. Домбровського займає постать видатного історика України М. Грушевського, зокрема його вчення про стародавню історію України. Ілюстрацією цього є цикл статей, присвячених видатному вченому. Їх близько півтора десятка⁶⁵. У вищезазначених працях О. Домбровський проаналізував погляди М. Грушевського на ключові проблеми давньої історії, визначив його внесок у розвиток історичної науки. Серед постатей, що викликали науковий інтерес ученого – археологи Неоніла Кордиш-Головко, Маркіян Смішко, Іван Карпинець, відомі історики Теофіл Коструба, Михайло Грушевський, Олександр Оглоблин, Михайло Брайчевський, Вадим Щербаківський, Любомир Винар та ін. Інтерес О. Домбровського до цих постатей можна пояснити кількома причинами. Серед них – значний внесок у ту чи іншу наукову галузь, діяльність у наукових установах і тогочасне повне забуття імен цих дослідників на Батьківщині. В біоісторіографічних нарисах О. Домбровський коротко подавав життєвий і творчий шлях вчених, охарактеризував їхні наукові зацікавлення. Таким чином, студії О. Домбровського, присвячені персоналіям, мають мемуарне та аналітичне спрямування. У працях, що стосуються І. Карпинця, Н. Кордиш-Головко подано оглядово коло наукових зацікавлень цих особистостей. Глибший аналіз творчості, зокрема, доробку в сфері давньої історії, зроблено у статтях на пошану Т. Коструби, М. Брайчевського, М. Смішка, В. Щербаківського, М. Грушевського, церковної історії О. Оглоблина. Це пов'язано з тим, що тематика наукових зацікавлень цих вчених близька О. Домбровському.

Значну увагу в працях О. Домбровського приділено історії наукових установ поза Україною, членом яких він є протягом багатьох років. Нажаль, до сьогодні не існує узагальнюючої цілісної праці з історії жодної з них, але своїми дослідженнями О. Домбровський і його колеги М. Антонович, Л. Винар, О. Оглоблин, О. Прицак та

---

⁶⁵ О. Домбровський. “Антинорманська теорія з перспективи ранньої історії України в М. Грушевського”, *Український Історик*, 1966, ч. 1-2, с. 52-68. Його ж. “Геродотова Скитія в “Історії України-Руси” М. Грушевського”, *Український Історик*, 1968, ч. 1-4, с. 60-68. Його ж. “Методологічні основи дослідів над ранньою історією України-Руси М. Грушевського”, *Український Історик*, 1969, ч. 1-3, с. 65-74. Його ж. “Проблема антив у Грушевського”, *Український Історик*, 1991 – 1992, ч. 3-4/1-2, с. 218-229.

ін.⁶⁶ поклали початок такому вивченню. Важливі аспекти діяльності цих установ вчений розглянув у працях “Діяльність УВАН у ЗДА”, “Українська Вільна Академія Наук у США (1945 – 1950 – 1960 рр.)”, “До історії Української Вільної Академії Наук у США”, “Розвиток грушевськознавства й Українське Історичне Товариство”, “До історії відносин між УВАН, УІТ і НТШ” та ін.⁶⁷. У цих студіях подано історію виникнення та формування структурних підрозділів наукових установ, проаналізовано їх діяльність, а також звернено увагу на співпрацю між ними.

Значне місце в науковому доробку О. Домбровського займає історія релігії, церкви, теоретичні аспекти релігієзнавства – Старозавітний і Новозавітний Канон, вплив на них павлінізму, різних напрямів християнського монотеїзму, заснованого на старозавітному месіанізмі та новозавітній христології, вивчення історичних аспектів Біблійної есхатології⁶⁸. Одночасно з релігієзнавчою тематикою, О. Домбровський понад 40 років цікавився історією протестантської церкви, різних релігійних течій XVIII – XIX ст., добою Реформації та Контрреформації. Він став автором праці “Нарис історії Українського Євангельсько-Реформованого руху”, в якій охарактеризував діяльність протестантських церков на території західноукраїнських земель, США та Канади. Щодо її написання 1965 році до вченого звернувся один із представників Проводу Українського Євангельсько-Рефор-

---

⁶⁶ М. Антонович. “50-річчя Української Вільної Академії Наук”, *Український Історик*, 1995, ч. 1-4, с. 73-82; Л. Винар. *Українське Історичне Товариство 1965 – 2000: Статті і матеріали*. Чернівці: Прут, 2000, 126 с.; О. Оглоблин. “Наукове Товариство ім. Шевченка в історії України”, *Український Історик*, 1977, ч. 3-4, с. 5-14. О. Прицак. “Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові поміж двома війнами”, *Український Історик*, 1981, ч. 1-4, с. 147-153.

⁶⁷ О. Домбровський. “Діяльність УВАН у ЗДА”, *Київ*, 1959, ч. 1, с. 32-35; Його ж. “Українська Вільна Академія Наук у США (1945-1950-1965)”, *Український Історик*, 1965, ч. 3-4, с. 5-10; Його ж. “До історії Вільної Академії Наук у США”, *Український Історик*, 1986, ч. 3-4, с. 90-96; Його ж. “До історії відносин між УВАН, УІТ та НТШ”, *Вісті УВАН*. Під ред. О. Домбровського. Нью-Йорк, 2000, ч. 2, с. 27-44; Його ж. “Розвиток грушевськознавства й УІТ”, *М. Грушевський: Збірник наукових праць і матеріалів Ювілейної конференції присвяченої 125-й річниці від дня народження М. Грушевського*. Львів, 1994, с. 346-359.

⁶⁸ О. Домбровський. “Від Закованого Прометея до Христос Пасхон”, *Київ*, 1955, ч. 4, с. 180-185; Його ж. “Від мозаїзму до павлінізму”, *Лорос*, 1960, т. 11, ч. 2, с. 88-93; Ч. 3, с. 167-173; Його ж. “Есхатологія в Євангеліях синоптиків”, *Віра і культура*. Вінніпег, 1955, ч. 5, с. 20-23. Його ж. “Літературні елементи в Біблії”, *Київ*, 1952, ч. 6, с. 284-288. Його ж. “Месіяністичний аспект генези християнізму”, *Альманах Українського Народного Союзу*. Нью-Йорк, 1988, с. 48-58 та ін.

мованого руху пастор Володимир Боровський⁶⁹. Джерельну базу нарису О. Домбровського складають річники преси, спогади та усні розповіді членів руху. Основою до висвітлення Євангельського руху в Канаді послуговував журнал “Канадійський Ранок” та “Віра і наука”. О. Домбровський також використав спогади пастора В. Боровського про перші кроки Українського Євангельсько-Реформованого руху на Волині.

У науковому доробку О. Домбровського нараховується близько 50 рецензій⁷⁰. Вони стосуються переважно праць з давньої історії і опубліковані на сторінках журналу “Український Історик”. За допомогою рецензійних статей, бібліографічних оглядів й заміток О. Домбровського можна детальніше реконструювати основні погляди історика, з’ясувати його реакцію на вирішення актуальних дослідницьких питань, на появу нових праць та збірників, а також певною мірою узагальнити відомості про стан вивчення давньої історії України після Другої світової війни. Рецензії О. Домбровського можна класифікувати за формою й способом викладу матеріалу на рецензійні статті, критично-бібліографічні огляди, нотатки бібліографічно-інформаційного характеру. Структура рецензій О. Домбровського передбачає наступні компоненти: стилістичний виклад проблеми, критично-аналітичну частину, яка включає в себе визначення новизни й оригінальності ідей та запропонованих підходів, повноти висвітлення проблеми, впровадження до наукового обігу неопублікованих джерел, наявності історіографічної традиції, архітектоніку і структуру роботи тощо. Традиційним елементом критично-аналітичної частини є визначення внеску автора рецензованої праці в розробку дослідницької проблеми та наукового апарату. Обов’язковим елементом його рецензій є узагальнення, доповнення, власне бачення дискусійних питань та оцінне резюме. Переважають фахові рецензії з давньої історії України, в яких відображено влас-

⁶⁹ О. Домбровський. *Нарис історії українського Євангельсько-Реформованого руху*. Нью-Йорк; Торонто, 1979, с. 5.

⁷⁰ О. Домбровський. “До проблеми пра- і ранньої історії України. [Рец. на кн.:] Бунатян К.П., Мурзін В.Ю., Симоненко О.В. На світанку історії. Київ, 1998. – 335 с.”, *Український Історик*, 2001, ч. 1-4, с. 245-253; Його ж. [Рец. на кн.:] “Доватур А., Каллистов Д., Шишова И. Народы нашей страны в “Истории” Геродота. Москва, 1982, 455 с.”, *Український Історик*, 1985, ч. 1-4, с. 233-234; Його ж. [Рец. на кн.:] “Думка О. Про медицину скіфів. Київ, 1965, 112 с.”, *Український Історик*, 1966, ч. 1-2, с. 116-119; Його ж. [Рец. на кн.:] “Збірник наукових праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди 70-річчя. Львів; Нью-Йорк, 1996, 911с.”, *Український Історик*, 1998, ч. 1-4, с. 303-306. Його ж. [Рец. на кн.:] “Пріцак О. Походження Русі: Стародавні скандинавські саги і стара Скандинавія. Київ, 2003. У 2 тт., 1303 с.”, *Український Історик*, 2005, ч. 2-4, с. 324-326.

ні підходи вченого до розв'язання порушуваних проблем. Дослідник рецензував в основному праці радянських істориків. Це свідчить про те, що О. Домбровський був добре обізнаний з роботами своїх колег в Радянському Союзі. Рецензії вченого спрямовані не лише на критику й підбиття підсумків чи з'ясування повноти вивчення проблеми, але й на заохочування нових підходів, новаторських результатів. Саме тому оцінний аспект і оперативність публікації є головними рисами рецензійних статей, заміток, бібліографічних нотаток О. Домбровського, які для вивчення історії історичної науки є джерелами першорядного значення; вони сприяють всебічному висвітленню суспільно-політичних та історичних поглядів їх автора.

Отже, серед багатьох учених у діяспорі другої половини ХХ ст. Олександр Домбровський займає важливе місце. У творчій спадщині дослідника можна виділити три основні напрями: давня історія, історіографія та історія церкви. У своїх працях з давньої історії О. Домбровський дотримується історичної схеми М. Грушевського, тобто поділяє думку про безперервність і нерозривність українського історичного процесу від давньої доби до нової періоду історії України і таким чином заперечує антинорманську теорію походження Київської Русі. Важливе значення для історичної науки мають персональні дослідження та праці про наукові установи О. Домбровського, які склали підґрунтя для подальших студій в українській історіографії.

Алла Атаманенко, Галина Клинова